

DISKRIMINERINGS- OCH JÄMSTÄLLDHETSÄMNDEN/ Sektion

Övertygelse, grundläggande utbildning, direkt diskriminering, främjande av likabehandling, vite, gottgörelse

Diarienummer: YVTLTK/XXXA/2024

Datum för utfärdande: 15.5.2026

Den sökande hade varit elev i lågstadiet 2018–2024 och i högstadiet sedan hösten 2024. På vårfesterna i lågstadiet hade man åtminstone 2022 och 2024 sjungit sommarsalmen Den blomstertid nu kommer ... (nedan sommarsalmen) och övat psalmen före festerna. Skolan hade inte på förhand informerat vårdnadshavarna om att festen innehöll religiösa inslag och således hade elevens vårdnadshavare inte haft möjlighet att be skolan genomföra specialarrangemang, t.ex. att göra det möjligt för eleven att avlägsna sig under den tid det religiösa inslaget framfördes. Skolan borde ha agerat på så sätt redan tidigare till exempel enligt Utbildningsstyrelsens anvisningar.

I högstadiet ingick stycket Sparven om julmorgonen i julfestens program 2024. Skolan hade inte informerat om stycket och sökanden hade inte haft möjlighet att avlägsna sig under den tid stycket framfördes.

Nämnden ansåg att sökanden hade diskriminerats på grund av övertygelse. Nämnden konstaterade att skolans gemensamma fester ska ordnas gemensamt för alla och så att alla kan delta i dem oberoende av övertygelse. Ett enskilt religiöst inslag som hör till den finländska kulturtraditionen och som hänvisar till den evangelisk-lutherska religionen på skolans gemensamma fest, t.ex. på en vårfest, medför dock inte ensamt en presumtion om diskriminering av en elev som hör till något annat religionssamfund eller som inte hör till något religionssamfund. En vårfest som är avsedd för alla med ett enskilt religiöst inslag kan emellertid vara ordnad på ett sätt som diskriminerar elever som hör till något annat än det evangelisk-lutherska religionssamfundet eller som inte hör till något religionssamfund. När man bedömer om det uppstår en presumtion om diskriminering är det enligt nämnden särskilt viktigt hur festarrangemangen i verkligheten genomförts vad gäller de religiösa inslagen som strider mot elevens religion eller övertygelse och som i sig på ett godkänt sätt har inkluderats i festen. I bedömningen kan man hänvisande till Utbildningsstyrelsens anvisning även beakta förhandsinformation till eleverna och deras vårdnadshavare om festernas innehåll, helhetsarrangemangen som avser festprogrammet, eventuella specialarrangemang för enskilda elever som genomförts på elevens eller vårdnadshavares begäran samt följderna av dessa för eleven.

I det ärende som ska avgöras hade lågstadiet inte på förhand meddelat elevernas vårdnadshavare om att vårfesten innehöll ett religiöst inslag och således hade den sökandes vårdnadshavare inte möjlighet att be skolan genomföra specialarrangemang, t.ex. att göra det möjligt för sökanden att avlägsna sig under det religiösa inslaget. Förfarandet var detsamma i högstadiet.

Nämnden förbjöd upprepad diskriminering av sökanden och förelade svarandestaden ett vite på 10 000 euro för att förstärka sitt förbudsbeslut. Nämnden rekommenderade också att svaranden betalar sökanden 2 500 euro i gottgörelse. Nämnden ansåg vidare att staden försummat sin skyldighet att främja likabehandling när den inte i tillräcklig utsträckning hade försäkrat sig om att skolorna tillämpar givna anvisningar, så att de vid anordnandet av gemensamma fester även garanterar likabehandling av elever som inte hör till det evangelisk-lutherska religionssamfundet.

(Ej lagakraftvunnen)

Behandling av ärenden tillsammans

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har med stöd av 25 § i förvaltningslagen (434/2003) berett ärendena YVTLTK/XXXA/2024 och YVTLTK/XXXB/2024 tillsammans. Ärendena har avgjorts genom separata beslut.

Bakgrund

Den sökande har under åren 2018–2024 varit elev i det lågstadium som ansökningsärendet gäller och från och med hösten 2024 i det högstadium som ansökningsärendet gäller. I lågstadiet har sommarsalmen sjungits på vårfesten åtminstone 2022 och 2024. I högstadiet ingick stycket Sparven om julmorgonen i julfestens program 2024.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens ordförande har genom sitt beslut den 28 januari 2025 bestämt att nämnden delvis avvisar ansökan, eftersom ärendet till de delar som lämnats utan prövning har varit anhängigt i förvaltningsdomstolen. När ärendet har upphört att vara anhängigt i förvaltningsdomstolen, har sökanden bett nämnden undersöka ärendet i sin helhet.

Sökandens yrkanden

Sökanden yrkar på att diskriminerings- och jämställdhetsnämnden konstaterar att svaranden har diskriminerat hen på grund av övertygelse och förelägger svaranden vite.

Sökanden ber dessutom nämnden rekommendera att svaranden betalar hen gottgörelse för diskrimineringen.

Sökandens motiveringar

Lågstadiet

Sökanden har diskriminerats i lågstadiet på grund av övertygelse i sex år, dvs. åren 2018–2024. Sommarsalmen har under flera år ingått i vårfesten, vilket inte meddelats vårdnadshavarna. Eleverna har inte heller getts möjlighet att avlägsna sig medan sången framfördes. Sökanden och hans syskon som gått i samma skola har även övat att sjunga

sommarpsalmen flera gånger på lektionerna eller på annat sätt utan att vårdnadshavarna informerats, eller utan att eleverna informerats om deras rätt att inte delta i religiös verksamhet. Sökanden ska som 9–10-åring anses ha varit mogen, om hen så önskar, att besluta att inte delta i religionsutövning.

Under lågstadiets vårfest 2022 sjöngs sommarpsalmen, i samband med vilket programvärdarna uppmanade festdeltagarna att stiga upp. Elevernas vårdnadshavare hade inte på förhand informerats om att sommarpsalmen ingick i festen och således hade de inte möjlighet att avtala om specialarrangemang för elever, såsom sökanden, under den tid det religiösa innehållet framfördes. Den sökande erbjöds inte heller på festen möjlighet att avlägsna sig och hen hade inte heller utan att väcka uppmärksamhet möjlighet att avlägsna sig från sin plats mitt i salen i mitten av bänkraden. Sökandens vårdnadshavare var efter evenemanget i kontakt med skolans rektor och stadens direktör för den grundläggande utbildningen. Förutom att staden i sitt svar medgav att uppmaningen att stiga upp inte var korrekt, konstaterade staden att ett enskilt religiöst program borde placeras i slutet av festen så att det vid behov är lätt att avlägsna sig. Vårdnadshavaren lämnade också in ett klagomål till regionförvaltningsverket, som emellertid inte ansåg det nödvändigt att ingripa desto mer i ärendet efter att staden medgav att verksamheten varit inkorrekt.

Sommarpsalmen har mycket sannolikt sjungits också vid lågstadiets vårfest 2023. Sökanden kommer emellertid inte ihåg det med säkerhet.

Sommarpsalmen var inkluderad i lågstadiets vårfest 2024, och det faktum att sången var inkluderad i festen hade inte meddelats på förhand. Eleverna hade inte heller på förhand eller under evenemanget informerats om möjligheten att avlägsna sig under den tid psalmen sjöngs. Sökanden satt åter mitt i salen i mitten av bänkraden och det skulle inte heller denna gång ha varit möjligt att avlägsna sig utan att väcka uppmärksamhet. Dessutom fanns det ett kraftigt socialt tryck att stanna kvar. Efter evenemanget framställde sökandens vårdnadshavare ett gottgörelseyrkande till staden om diskriminering på grund av övertygelse. Staden förkastade yrkandet genom ett beslut XX.XX.2024. I beslutet hade antecknats att staden ännu en gång höll på att se över anvisningarna om religiös verksamhet. Direktören för den grundläggande utbildningen gav sökandens vårdnadshavare ett motsvarande löfte.

Sökanden konstaterar att det i många olika myndighetsbeslut har konstaterats att ett enskilt religiöst inslag i terminens avslutningsfest inte gör hela festen till ett religiöst evenemang. Trots detta är det fråga om ett religiöst inslag, under vilket alla som vill ska kunna avlägsna sig obemärkt och genom undvikande av onödig stämpling. Detta innebär i praktiken att skolan informerar om att festen innehåller ett religiöst inslag i tillräckligt god tid på förhand, så att informationen når alla vårdnadshavare. På så sätt kan man komma överens om nödvändiga undantagsarrangemang och placera allt religiöst innehåll i sin helhet i början eller slutet av festen. Då är inte är nödvändigt att förflytta sig flera gånger mellan festlokalen och övriga utrymmen. Huruvida ett religiöst inslag är en föreställning eller allsång har ingen betydelse.

Olika personer kan uppleva att olika saker kränker deras religionsfrihet. För att säkerställa religionsfrihet ska man i regel alltid med så låg tröskel som möjligt informera om det religiösa innehållet som inkluderats i konfessionslös undervisning. Detta förutsätts också

enligt skyldigheten till en lagtolkning med respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 22 § i grundlagen. Då det inte på förhand informeras om festens religiösa innehåll, berövas eleverna och deras vårdnadshavare möjligheten att utöva de rättigheter som följer av religionsfriheten.

Sökanden konstaterar att även om det har gått mer än två år sedan lågstadiets vårfest 2022, ska ärendet även till denna del behandlas med stöd av 8 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen, på samma sätt som med stöd av 26 § i diskrimineringslagen med beaktande av diskrimineringens kontinuerliga karaktär. Förfarandet ska i vilket fall som helst beaktas som en annan faktor som höjer den gottgörelse som rekommenderas på grund av diskriminering. Nämnden ska undersöka ansökan åtminstone i fråga om lågstadiets vårfest 2024.

Högstadiet

Vid julfesten i sökandens högstadieskola 2024 framfördes det religiösa stycket Sparven om julmorgonen. Om det på förhand hade meddelats att stycket skulle ingå i festen, skulle sökanden ha velat avlägsna sig under den tid stycket framfördes. Vid evenemanget reserverades eleverna inte heller möjlighet att avlägsna sig under föreställningen. Ett religiöst inslag hade i strid med bestämmelserna placerats mitt under ett festprogram och sökanden satt mitt i salen och i mitten av bänkraden, vilket innebär att det varit omöjligt att lämna evenemanget utan att väcka uppmärksamhet.

Sökanden konstaterar att styckets religiösa karaktär inte bestäms av om det tagits med i psalmboken utan av innehållet. Sparven om julmorgonen är en traditionell religiös julsång där man sjunger om både Gud och änglar, och som under många år hört till den evangelisk-lutherska kyrkans vackraste julsånger. I dessa julsånger ingick till exempel år 2021 sammanlagt 26 stycken, av vilka endast två inte hade religiös lyrik. Alla unga eller vårdnadshavare känner inte nödvändigtvis ens till Sparven om julmorgonen och därför borde skolan direkt ha berättat att det var fråga om ett religiöst stycke.

Högstadiet skickade i april 2025 ett meddelande som gällde slutet av våren, i vilket man berättade att sommarpsalmen kommer att framföras under vårfesten. I meddelandet ombads vårdnadshavaren kontakta grupphandledaren, om den unga önskade lämna festsalen före sommarpsalmen. Sökandens vårdnadshavare skrev XX.XX.2025 till rektorn och grupphandledaren att hen inte kunde utnyttja religionsfriheten för sökandens räkning. Eleverna i sökandens klass ombads en vecka före vårfesten fylla i ett skriftligt meddelande om huruvida de ville stanna kvar på festen eller lämna den under sommarpsalmen.

Andra omständigheter som ska beaktas, vitesyrkande och gottgörelseyrkande

Vid bedömningen av ärendet ska det beaktas att det diskriminerande förfarandet fortsatt, oberoende av att sökandens vårdnadshavare redan i tio års tid har försökt få svarandestaden att följa bestämmelserna om religiös verksamhet i skolorna. Chefen för den grundläggande utbildningslinjen har bland annat 2019 lovat att anvisningarna om religiös verksamhet ses över i hela staden och att verksamheten i fortsättningen följer bestämmelserna. Direktören för den grundläggande utbildningen har senast på hösten 2024 gett vårdnadshavaren ett löfte med motsvarande innehåll.

Utöver de evenemang som avses i detta ansökningsärende har sökandens vårdnadshavare också deltagit i högstadiets vårfest 2024, där man likaså utan

förhandsanmälan hade inkluderat sommarpsalmen, samt i julfesten 2024 i en annan skola, där man tagit in religiösa inslag på olika ställen i festprogrammet. I den andra skolan har man enligt sökandens vårdnadshavare också övat sommarpsalmen på våren 2025 utan att informera om det på förhand och utan att reservera möjlighet för eleverna att avlägsna sig.

Staden har på basis av sin utredning till nämnden kommit ihåg att påminna och skicka ut information om festarrangemangen den 22 maj 2025, dvs. cirka en vecka efter att sökandens vårdnadshavare hade kontaktat högstadiet om arrangemangen som gällde framförandet av sommarpsalmen på vårfesten 2025. Med tanke på den aktuella informationen har påminnelsen gjorts alldeles för sent den 22 maj 2025, eftersom det då endast varit högst 9 dagar till skolornas vårfest. Dessutom är det knappast en slump att den anvisning som svaranden skickat är från den 7 juni 2024, dvs. några dagar efter att sökandens vårdnadshavare hade framställt ett ersättningsyrkande om diskriminering till staden. Utifrån datumet har anvisningarna skickats till skolorna även sommaren eller hösten 2024, men trots detta har åtminstone högstadiets verksamhet under julfesten 2024 inte följt anvisningarna.

Stadens förfarande visar dess likgiltiga och ovilliga inställning då det gäller att iaktta de bestämmelser som styr stadens verksamhet och visar att staden inte på eget initiativ kommer att ändra sin verksamhet i enlighet med bestämmelserna. Nämnden bör därför också överväga att förelägga staden ett tillräckligt stort vite för att få den att avsluta långvariga, upprepade och medvetna förseelser.

Sökanden kräver att nämnden rekommenderar att svaranden betalar en gottgörelse på 1 000 euro för diskriminering.

Svarandens svaromål

Svaranden förnekar påståendena om diskriminering. Svaranden kräver att ansökan och de ersättningsyrkanden som framställts i den delvis avvisas som preskriberade och till övriga delar avslås som ogrundade.

Svarandens motiveringar

Bestämmelser och anvisningar

Svaranden hänvisar till 6 och 11 § i grundlagen samt till 8 § i diskrimineringslagen.

Dessutom konstaterar svaranden att 3 § i lagen om grundläggande utbildning förutsätter att undervisningen genomförs i samarbete med hemmen. I lagen om grundläggande utbildning föreskrivs om situationer där vårdnadshavaren ska beredas tillfälle att bli hörd. Lagen om grundläggande utbildning innehåller inga bestämmelser om religiösa evenemang eller informerandet om dem.

Enligt 3 a § i lagen om grundläggande utbildning ska barnets bästa i första hand beaktas vid planering och anordnande av samt vid beslutsfattande om undervisning. Enligt regeringens proposition (RP 127/2021 rd) ska barnets bästa beaktas både i fråga om ett enskilt barn, en barngrupp och barn i allmänhet separat i varje fall och situation.

Utbildningsstyrelsen har den 19 september 2022 uppdaterat anvisningen om anordnande av undervisning i religion och livsåskådningskunskap i den grundläggande utbildningen och åskådningsfostran i förskoleundervisningen samt om gemensamma fester och religiösa evenemang. I anvisningen förutsätts att hemmen i tillräckligt god tid på förhand informeras om religiösa evenemang och alternativ verksamhet. Vårdnadshavaren och eleven beslutar om eleven deltar i ett religiöst evenemang eller i alternativ verksamhet.

En gemensam fest i skolan är inte ett religiöst evenemang, fastän programmet innehåller vissa religiösa inslag. Således gäller informationsskyldigheten och ordnandet av alternativa evenemang inte gemensamma fester.

Enligt Utbildningsstyrelsens anvisning medför framförandet av sommarpsalmen eller Sparven om julmorgonen inte att evenemanget blir religiöst. I anvisningen nämns psalmer separat och det konstateras att eleverna inte får tvingas eller övertalas att handla i strid med sin övertygelse. Varken i Utbildningsstyrelsens anvisning eller någon annan anvisning definieras när en enskild sång anses vara religiös.

Lågstadiet

Svaranden konstaterar att ansökan har anhängiggjorts i nämnden den 19 december 2024 och att man därmed inte kan framställa krav för tiden före den 19 december 2022. Ansökan ska således inte prövas såsom preskriberad.

På nämndens begäran har svaranden också gett ett svaromål om förfarandet i lågstadiet.

Med sökandens vårdnadshavare har förts e-postkorrespondens om lågstadiets vårfest 2022 och sommarpsalmen som ingick i den. Sektionschefen har i sitt svar konstaterat att skolans vårfest inte är en religiös fest, utan en fest avsedd för alla elever. Enligt svaret medför enskilda ord i ett enskilt stycke eller sommarpsalmen enligt Utbildningsstyrelsens riktlinjer inte att evenemanget blir religiöst. I förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ska man se till att elever som inte deltar eller endast delvis deltar i evenemang inte leder till att eleven stämplas eller till andra menliga följder, till exempel genom att placera sommarpsalmen i slutet av festen och göra det lätt för eleverna att avlägsna sig från kanten av en bänkrad. Sektionschefen har vidare konstaterat att begäran om att publiken ska stå under den tid sommarpsalmen framförs inte följer ovan nämnda principer och att skolan i fortsättningen bör fästa uppmärksamhet vid detta. Svaret har skickats för kännedom till lågstadiets rektor, som borde ha beaktat det i skolans verksamhet, och med vilken sektionschefen också diskuterat. Skolans rektor har bytts hösten 2023.

På lågstadiets vårfest 2024 har man enligt rektorn sjungit sommarpsalmen sittande som en andra allsång som en del skolornas kulturtradition. Sommarpsalmen har övats i klassen och i generalrepetitionen som en del av det övriga programmet. I skolan har man diskuterat med eleverna om att det är frivilligt att sjunga sommarpsalmen och att eleven själv kan besluta om hen vill delta i sången. Vårdnadshavarna har inte inbjudits in till festen och därför har de inte heller informerats om festens innehåll.

Högstadiet

Enligt rektorns utredning uppträdde eleverna i programnummer som de själva berett under julfesten i högstadiet 2024. Lärarna hade fått anvisningar om stycken med anknytning till

religionsutövande. Eleverna önskade själva framföra Sparven om julmorgonen. Enligt skolans uppfattning var stycket inte religiös verksamhet utan en julsång som hör till jultraditionen, och därför meddelades det inte på förhand om att den ingår i festprogrammet. Sparven om julmorgonen genomfördes som en föreställning, inte som allsång.

Stadens anvisningar till skolorna

Staden har på nämndens begäran utrett hurdana anvisningar den gett skolorna för kommunikation om festernas innehåll, inkluderandet av religiösa inslag på festerna samt specialarrangemang som detta eventuellt medför under festerna.

Den centrala anvisningen i ärendet är Utbildningsstyrelsens ovan nämnda anvisning som uppdaterats den 19 september 2022. Anvisningen har den 15 oktober 2022 behandlats i ledningsgruppen för den finskspråkiga resultatenheten för den grundläggande utbildningen samt på rektorsinfo.

Staden har upprepade gånger gett skolorna anvisningar om praxisen vid ordnandet av fester. Staden har till exempel på våren 2025 före vårfesten den 22 maj 2025 skickat skolorna den uppdaterade anvisningen från den 7 juni 2024 som den lämnat in till nämnden. Varje sektionschef har behandlat anvisningen tillsammans med rektorerna i sitt område. Staden ger vid behov närmare anvisningar, om rektorerna i enskilda situationer kontaktar sin egen chef, dvs. sektionschefen, eller den sektionschef som utarbetat anvisningen.

Staden har också skickat beslutet av den XX.XX.2024 från nämnden för fostran och lärande i sökandens vårdnadshavares ärende YVTLTK/XXXB/2024 för rektorernas kännedom och information, och i samband med det påmint om Utbildningsstyrelsens anvisningar från den 19 september 2022. Staden har förutsatt att alla stadens finskspråkiga grundskolor följer anvisningarna och att anvisningarna till behövliga delar också behandlas med skolans nuvarande och nya personal. Ärendet hade också behandlats vid de regionala rektorsmötena den 22 augusti 2024.

Gottgörelseyrkande

Skolans verksamhet styrs av lagen om grundläggande utbildning, de grunder för läroplanen som fastställts av Utbildningsstyrelsen samt av den kommunspecifika läroplanen. Anvisningar om anordnande av gemensamma evenemang och religiösa evenemang i skolorna finns i Utbildningsstyrelsens ovan nämnda anvisning, enligt vilken fester kan innehålla vissa religiösa inslag. Enligt grundlagsutskottet är sådana festtraditioner en del av den finländska kulturen. Enligt utskottets betänkande kan en fest som eventuellt inkluderar någon enstaka psalm i den religiösa toleransens namn inte betraktas som en tillställning för religionsutövning. Grundlagsutskottet anser att också andra motsvarande traditioner som i sig har religiöst ursprung får ingå i skolans traditionella fester.

Sökanden har inte diskriminerats och det finns således ingen grund för gottgörelse. Gottgörelseyrkandet är också till sitt belopp ogrundat.

Föredragandens framställning

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden lämnar ansökan utan prövning till den del den gäller diskriminering som riktats mot sökanden före den 19 december 2022.

Nämnden anser att sökanden utsatts för direkt diskriminering på grund av övertygelse till den del det är fråga om vårfesten i slutet av vårterminen 2024 i svarandestadens lågstadium samt julfesten i slutet av höstterminen 2024 i svarandestadens högstadium. Nämnden förbjuder upprepad diskriminering.

Nämnden anser att svaranden har försummat sin skyldighet att främja likabehandling.

Nämnden förstärker sitt förbudsbeslut med ett vite på 10 000 euro. Beslutet ska iakttas senast inom två veckor från delfåendet av beslutet.

Nämnden rekommenderar att svaranden betalar en gottgörelse på 2 500 euro till sökanden.

Frågeställning

I ärendet avgörs först till vilka delar diskriminerings- och jämställdhetsnämnden undersöker ansökan.

Till den del som nämnden undersöker ansökan är det fråga om huruvida svaranden har diskriminerat sökanden på grund av övertygelse, då sommarpsalmen utan förhandsanmälan inkluderats i lågstadiets vårfest 2024 och stycket Sparven om julmorgonen utan förhandsanmälan inkluderats i högstadiets julfest 2024, eller på grund av annat som framförts i ansökan.

Ärendet handlar dessutom om huruvida svarandestaden har försummat sin skyldighet att främja likabehandling.

Ärendet gäller dessutom föreläggande av vite och en rekommendation om gottgörelse enligt diskrimineringslagen.

Motiveringar

Prövning av ansökan

För tydlighetens skull konstaterar nämnden först att dess behörighet regleras i diskrimineringslagen (1325/2014) och lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (1327/201). Nämnden har inte behörighet att tillämpa till exempel strafflagen (39/1889) som sökanden hänvisar till.

Enligt 11 § 2 mom. i lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden ska ett ärende som är äldre än två år inte tas upp till prövning i nämnden, om det inte finns särskilda skäl till det.

I förarbetena till bestämmelsen konstateras att det särskilda skäl som avses i bestämmelsen kan vara till exempel att ett offer för diskriminering har fått kännedom om en diskriminerande händelse mycket sent, eller att förandet av ärendet till nämnden för behandling har förhindrats på grund av någon annan omständighet. Ett särskilt skäl kan

också vara att ärendet har förts till nämnden med en fördröjning, eftersom ärendet först har behandlats hos en annan myndighet. Inte heller i dessa situationer finns det alltid något sådant särskilt skäl som avses i lagen. Nämndens prövningsrätt i varje enskilt fall omfattar en bedömning av om det finns särskilda skäl att behandla ett ärende som är äldre än två år. (RP 148/2022 rd, s. 79)

Det ansökningsärende som nu bedöms har anhängiggjorts i diskriminerings- och jämställdhetsnämnden den 19 december 2024. Nämnden ska således bedöma om det finns särskilda skäl att behandla händelser som gäller den 19 december 2022 och tiden före det.

I ärendet har det utretts att den sökandes vårdnadshavare innan ärendet anhängiggjordes efter vårfesten 2022 har anfört klagomål till regionförvaltningsverket, som efter att staden medgett att förfarandet vid festen var inkorrekt inte ansåg det nödvändigt att behandla ärendet desto mer. I ärendet har det dessutom utretts att sökandens vårdnadshavare efter vårfesten 2024 den XX.XX.2024 hade framfört ett ersättningsyrkande till svarandestaden om diskriminering på grund av övertygelse. Utifrån den framlagda utredningen har svarandestadens nämnd för fostran och lärande XX.XX.2024 avslagit yrkandet. Sökandens vårdnadshavare överklagade detta beslut hos förvaltningsdomstolen. Enligt förvaltningsdomstolens beslut har sökandens vårdnadshavare som grund för besväret bland annat åberopat att hans barns skolor i cirka nio år har kränkt barnens religionsfrihet genom att psalmer sjungits på lektioner och vårfester, och dessutom har svarandestaden brutit mot sin informationsskyldighet om verksamheten. Förvaltningsdomstolen har genom sitt beslut XX.XX.2025 förkastat besvären, eftersom de inte hör till domstolens behörighet.

Nämnden konstaterar att det i besvärsärendet som svarandestadens nämnd för fostran och lärande, och senare förvaltningsdomstolen, behandlade delvis också var fråga om förfarandet hos svarandestaden och sökandens skola före den 19 december 2022. Med beaktande av att detta ärende har anhängiggjorts i svarandestadens nämnd först efter vårfesten 2024, kan behandlingen av ärendet i nämnden inte ha påverkat den sökandes möjligheter att tidigare hänföra ärendet till nämnden för prövning gällande förfarandet före den 19 december 2022. På basis av den framlagda utredningen har inte heller den sökandes vårdnadshavares klagomål till regionförvaltningsverket fördröjt inlämnandet av ansökan till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, så att nämnden skulle ha särskilda skäl att behandla ansökan till de delar som gäller förfarandet före den 19 december 2022.

Eftersom det inte finns särskilda skäl att behandla ett ärende som är äldre än två år lämnar nämnden ansökan utan prövning till den del den gäller diskriminering av sökanden före den 19 december 2022. Nämnden prövar ansökan till övriga delar.

Huvudsaken

Rättsnormer som ska tillämpas

Enligt 5 § 1 mom. i diskrimineringslagen ska myndigheterna bedöma hur deras verksamhet påverkar olika befolkningsgrupper och hur likabehandling i övrigt uppnås i deras verksamhet, samt vidta de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva,

ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av myndighetens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter.

Enligt 6 § 1 mom. i diskrimineringslagen ska utbildningsanordnaren och de läroanstalter de är huvudmän för bedöma hur dess verksamhet påverkar olika befolkningsgrupper och hur likabehandling i övrigt uppnås i deras verksamhet, samt vidta de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av läroanstaltens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter.

Enligt 8 § 1 mom. i diskrimineringslagen får ingen diskrimineras på grund av bland annat övertygelse. Enligt 2 mom. i nämnda paragraf är diskriminering som avses i denna lag förutom direkt och indirekt diskriminering även trakasserier, vägran att göra rimliga anpassningar samt instruktioner eller befallningar att diskriminera.

Enligt 10 § i diskrimineringslagen ska direkt diskriminering anses förekomma när någon på grund av en omständighet som gäller honom eller henne som person behandlas på ett ofördelaktigare sätt än någon annan har behandlats, behandlas eller skulle behandlas i en jämförbar situation.

Enligt 11 § 1 mom. i diskrimineringslagen är särbehandling inte diskriminering, om behandlingen föranleds av lag och annars har ett godtagbart syfte och medlen för att uppnå detta syfte är proportionerliga. Enligt paragrafens 2 mom. är särbehandling emellertid berättigad också när det inte finns några bestämmelser om legitim grund, om särbehandlingen har ett godtagbart syfte med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och medlen för att uppnå syftet är proportionerliga. Enligt 1 och 3 punkten tillämpas denna bestämmelse likväl inte när det är fråga om utövande av offentlig makt eller fullgörande av offentliga förvaltningsuppgifter eller erhållande av utbildning.

Enligt 13 § i diskrimineringslagen ska indirekt diskriminering anses förekomma när regler, kriterier eller förfaringssätt som framstår som jämlika kan komma att missgynna någon på grund av en omständighet som gäller honom eller henne som person, om inte regeln, kriteriet eller förfaringssättet har ett godtagbart syfte och medlen för att nå detta syfte är lämpliga och behövliga.

Enligt 28 § i diskrimineringslagen ska den som inlett ett ärende som gäller diskriminering, när ärendet behandlas vid myndigheten, lägga fram en utredning om de omständigheter som yrkandet grundar sig på. Om det utifrån de utredningar som lagts fram under behandlingen av ärendet kan antas att förbudet mot diskriminering har överträtts, ska motparten för att upphäva presumtionen visa att förbudet inte har överträtts.

Enligt 3 § 5 mom. i förordningen om grundläggande utbildning (852/1998) får en del av arbetstiden användas för arbetslivsorientering samt för läsårsavslutningar och andra gemensamma evenemang.

Övriga tolkningsanvisningar

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014)

Gemensamma evenemang som avses i 3 § 5 mom. i förordningen om grundläggande utbildning kan bland annat vara skolans fester, temadagar och utflykter. Studiebesöken kan gälla hela skolgemenskapen eller endast vissa eller någon undervisningsgrupp. (s. 45.)

3 punkten i Utbildningsstyrelsens anvisning om anordnande av undervisning i religion och livsåskådningskunskap i den grundläggande utbildningen och åskådningsfostran i förskoleundervisningen samt om gemensamma fester och religiösa evenemang (OPH-3903-2022, 19.9.2022, i fortsättningen Utbildningsstyrelsens anvisning 2022) om gemensamma fester inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

I den finländska förskoleundervisningen och grundläggande utbildningen firas många traditionella högtider, såsom julfest, vårfest och självständighetsdagen. Enligt 3 § 5 mom. i förordningen om grundläggande utbildning (852/1998) är dessa gemensamma fester läsårsavslutningar och andra gemensamma evenemang avsedda för alla elever (se EOAK/2186/2018). Dessa fester får inte vara religiösa evenemang, och det ordnas inga alternativa evenemang för dem. Utbildningsanordnarna och skolorna beslutar närmare om festerna och deras innehåll. (Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, s. 6)

De gemensamma festerna får också ha religiösa inslag. Enligt grundlagsutskottet är sådana festtraditioner en del av den finländska kulturen. Enligt utskottets betänkande kan en fest som eventuellt inkluderar någon enstaka psalm i den religiösa toleransens namn inte betraktas som ett evenemang för religionsutövning. Enligt grundlagsutskottet kan skolans traditionella fester också omfatta andra traditioner av i sig religiöst ursprung. (GrUB 10/2022 rd, 2/2014 rd och 16/2021 rd) (Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, s. 6–7)

Utbildningen och fostran har som mål att stödja elevernas utveckling till att respektera olikheter, att ta ansvar och samarbeta samt till verksamhet som främjar respekten och förtroendet mellan människogrupper, folk, idéer, religioner och kulturer (2 § 2 mom. i statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 422/2012). Dessa mål ska vara utgångspunkt även då man slår vakt om och utvecklar den finländska skolfesttraditionen. (Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, s. 7)

Utifrån de riktlinjer som getts av grundlagsutskottet och riksdagens biträdande justitieombudsman är det inte möjligt att sätta en exakt gräns för antalet religiösa inslag i skolans gemensamma fester – det är en fråga som utbildningsanordnaren eller skolan måste överväga. Vid övervägandet bör uppmärksamhet fästas vid den helhet som festen bildar och de religiösa inslagens andel i den. (Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, s. 7)

Festerna inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är en del av undervisningen och verksamheten, som eleverna ska delta i. Utbildningen ska genomföras i samarbete med hemmen. Skolan ska informera vårdnadshavarna om de evenemang som ordnas i skolan och om deras innehåll. Vid behov kan man komma överens med vårdnadshavare om individuella arrangemang, om vårdnadshavaren inte vill att eleven deltar i hela programmet på en fest. När man kommer överens om arrangemangen ska elevens säkerhet beaktas. Till exempel ett sådant arrangemang att eleven förflyttar sig till en annan lokal för en del av tiden ska genomföras finkänsligt och så att det väcker så lite uppmärksamhet som möjligt. För enstaka religiösa inslag på en fest behöver det inte ordnas ersättande program eller verksamhet. (Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, s. 8)

Regionförvaltningsverket i Östra Finland ISAVI/11019/2022

Regionförvaltningsverket gjorde utbildningsanordnaren och skolans rektor uppmärksamma på att en julfest som hör till undervisningen enligt 3 § 5 mom. i förordningen om grundläggande utbildning ska ordnas gemensamt för alla och så att alla oberoende av sin övertygelse kan delta i den. I motiveringarna till sitt avgörande konstaterade regionförvaltningsverket att skolans gemensamma fest kan innehålla enskilda religiösa inslag och vid behov kan elevens deltagande i vissa festprogram anpassas. Utbildningsanordnaren beslutar närmare om festens innehåll, och när festen planeras ska uppmärksamhet fästas vid den helhet som festen bildar och de religiösa inslagets andel i den.

Nämndens bedömning av diskriminering

Utgångspunkter för bedömningen

Uppkomsten av en presumtion om diskriminering på det sätt som avses i 28 § i diskrimineringslagen förutsätter att man objektivt kan anta att förbudet mot diskriminering har överträtts på basis av omständigheter som den som inlett ärendet lagt fram eller andra omständigheter som framkommit vid behandlingen av ärendet. Enbart ett påstående eller en misstanke om brott mot förbudet mot diskriminering räcker inte för att det ska uppstå en presumtion om diskriminering. Fullständig bevisning av diskriminering krävs dock inte, utan det räcker att den behöriga myndigheten som behandlar ärendet i ljuset av de omständigheter som framkommit har grunder att anta att förfaranden som bryter mot förbudet mot diskriminering kan ha förekommit. (RP 19/2014 rd, s. 93)

Lågstadiets förfarande

Nämnden har på det sätt som konstateras ovan i detta beslut avvisat ansökan till den del det är fråga om händelser före den 19 december 2022.

Nämnden undersöker således utifrån det som sökanden framlagt för lågstadiets del huruvida den sökande har utsatts för diskriminering på

vårfesterna 2023 eller 2024 eller i samband med att man övat festprogrammen.

Enligt sökanden har sommarpsalmen eventuellt ingått i vårfesten i lågstadiet 2023. Sökanden kommer dock inte med säkerhet ihåg saken och varken hen eller svaranden har lagt fram någon annan utredning i ärendet. Nämnden anser att det i ärendet inte har lagts fram sådan utredning som objektivt skulle leda till en presumtion om diskriminering av sökanden. Ansökan ska således avslås till denna del.

Det är obestridligt att sommarpsalmen varit ett religiöst inslag på vårfesten i lågstadiet 2024 och att elevernas vårdnadshavare inte hade informerats om saken på förhand. Det är också obestridligt att sommarpsalmen har övats i skolan före vårfesten. Enligt den sökande har förfarandet lett till att vårdnadshavaren inte har kunnat komma överens om specialarrangemang, såsom att den sökande avlägsnar sig medan psalmen framförs under festen eller i samband med att sången övas. Sökanden informerades inte heller på förhand eller under evenemanget om möjligheten att avlägsna sig under psalmen och detta skulle inte heller ha varit möjligt utan att väcka uppmärksamhet.

Svaranden har framfört att sommarpsalmen har sjungits som en andra allsång som en del av skolornas kulturtradition, och att sången övats i klassen och i generalrepetitionen som en del av det övriga programmet. Med eleverna har diskuterats att det är frivilligt att sjunga sommarpsalmen och att eleven själv kan besluta om saken. Enligt svaranden har vårdnadshavarna inte informerats om festens innehåll, eftersom de inte var inbjudna till festen.

Nämnden konstaterar att skolans gemensamma fester ska ordnas gemensamt för alla och så att alla kan delta i dem oberoende av sin övertygelse.

Nämnden konstaterar emellertid att om ett enskilt religiöst inslag som hör till den evangelisk-lutherska religionen och som ingår till den finländska kulturtraditionen, tas med i skolans gemensamma fest, såsom på vårfesten, uppstår det inte i sig någon presumtion om diskriminering av en elev som hör till något annat religionssamfund eller som inte hör till något religionssamfund. Motsvarande tolkning har gjorts bland annat i Utbildningsstyrelsens anvisning 2022, grundlagsutskottets betänkanden som det hänvisas till i anvisningen samt vid regionförvaltningsverket. Nämnden konstaterar dessutom för tydlighetens skull att det i det ärende som nu ska bedömas inte har framförts och inte heller framkommit skäl att bedöma att vårfesten skulle ha ordnats på så sätt att det i själva verket borde bedömas att det är fråga om religionsutövning.

En vårfest som innehåller ett enskilt religiöst inslag och som i sig är avsedd att vara gemensam för alla kan dock vara ordnad på ett sätt som diskriminerar elever som hör till andra än det evangelisk-lutherska religionssamfundet eller elever som inte hör till något religionssamfund. När man bedömer om det uppstår presumtion om diskriminering är det särskilt viktigt hur festarrangemangen de facto har genomförts i fråga om religiösa

inslag som strider mot en elevs religion eller övertygelse, och som i sig på ett godkänt sätt har inkluderats i festen. I bedömningen kan man hänvisande till Utbildningsstyrelsens anvisning även beakta förhandsinformation till eleverna och deras vårdnadshavare om festernas innehåll, helhetsarrangemangen som avser festprogrammet, eventuella specialarrangemang för enskilda elever som genomförts på elevens eller vårdnadshavares begäran samt följderna av dessa för eleven.

I det ärende som nu bedöms hade man i lågstadiet inte på förhand meddelat elevernas vårdnadshavare att vårfesten skulle innehålla ett religiöst inslag och den sökandes vårdnadshavare hade således inte haft möjlighet att be skolan genomföra specialarrangemang, såsom att göra det möjligt för den sökande att avlägsna sig under den tid det religiösa inslaget framfördes. Med beaktande av att den sökande vid tidpunkten för händelsen har varit elev i lågstadiet, dvs. mycket ung, ska ärendet ges större betydelse då det gäller den sökandes vårdnadshavares möjligheter att påverka händelseförloppet. På basis av den framlagda utredningen har skolan med en viss noggrannhet meddelat direkt till eleverna att sommarpsalmen ingår i programmet. Detta kan emellertid inte bedömas ha garanterat en jämlik behandling av sökanden, särskilt med tanke på att eleverna i detta sammanhang inte informerades om möjligheten att avlägsna sig ur salen under psalmen. Vid bedömningen av ärendet ska det även beaktas att psalmen enligt den framlagda utredningen varken har placerats i början eller slutet av festen och att sökanden har suttit i mitten av bänkraden vid evenemanget och således inte heller utan att väcka uppmärksamhet kunnat avlägsna sig från evenemanget under den tid psalmen framfördes. Under dessa förhållanden bedömer nämnden att sökanden på basis av sin övertygelse har behandlats mindre fördelaktigt än andra skulle behandlas i en jämförbar situation. I ärendet uppstår således en presumtion om direkt diskriminering.

Nämnden anser att ärendet ska bedömas på motsvarande sätt även till den del sommarpsalmen övats före vårfesten. På basis av den framlagda utredningen har eleverna i regel förutsatts vara närvarande när man övat sommarpsalmen och annat program för vårfesten. Nämnden anser att det inte heller till denna del för att garantera en jämlik behandling av sökanden kan anses vara tillräckligt att eleverna har informerats om att det är frivilligt att sjunga sommarpsalmen. Nämnden anser att det i ärendet uppstår en presumtion om diskriminering av sökanden särskilt på grund av att sökandens vårdnadshavare inte har underrättats om att sommarpsalmen övats och därmed inte haft möjlighet att begära specialarrangemang. Den sökanden har inte heller erbjudits möjlighet att avlägsna sig under övningen av det inslag som strider mot hans övertygelse.

Svaranden har inte utrett att förfarandet skulle ha grundat sig på lagen på det sätt som avses i 11 § 1 mom. i diskrimineringslagen. Eftersom ärendet gäller utövning av offentlig makt och erhållande av utbildning kan särbehandling inte berättigas på de grunder som avses i paragrafens 2 mom. Svaranden har således inte kunnat upphäva presumtionen om diskriminering i ärendet. Skolan i svarandekommunen ska således anses ha diskriminerat sökanden direkt på grund av övertygelse när skolan ordnat ett religiöst inslag, dvs. en

vårfest som inkluderade sommarpsalmen och i samband med att sången övats med eleverna utan att informera om det på förhand och utan att ge sökanden en faktisk möjlighet att avlägsna sig från festen under den tid sommarpsalmen framfördes eller övades.

Högstadiets förfarande

I ärendet är det obestridligt att stycket Sparven om julmorgonen ingick i julfesten i den sökandes högstadieskola 2024, vilket vårdnadshavarna eller eleverna inte informerades om på förhand. Enligt sökanden har förfarandet även i denna situation lett till att vårdnadshavaren inte har kunnat komma överens om specialarrangemang, såsom att sökanden avlägsnar sig från festen under det religiösa framträdandet. Sökanden informerades inte heller på förhand eller under evenemanget om möjligheten att avlägsna sig under framträdandet, och det skulle inte heller ha varit möjligt utan att väcka uppmärksamhet eftersom hen satt mitt i salen och i mitten av bänkraden.

Svaranden har framfört att eftersom Sparven om julmorgonen enligt skolans uppfattning hörde till jultraditionen, meddelades det inte på förhand om att den ingick i festprogrammet. Svaranden har dessutom konstaterat att Sparven om julmorgonen hade genomförts som en föreställning och att det hade varit elevernas egen önskan.

Nämnden konstaterar att stycket Sparven om julmorgonen kan betraktas som ett traditionellt stycke som hör till den finländska jultraditionen. Även om stycket inte är en psalm innehåller det ändå tydliga hänvisningar till Gud och änglar, som båda i hög grad hör till den evangelisk-lutherska religionsläran. Nämnden anser att stycket således kan anses vara ett sådant religiöst inslag, på grund av vilket det ska bedömas om diskriminering förekommit på motsvarande sätt som det bedömts om diskriminering förekommit på grund av att sommarpsalmen inkluderats i lågstadiets vårfest.

I det ärende som nu bedöms hade högstadiet inte på förhand meddelat eleverna eller deras vårdnadshavare att julfesten skulle innehålla ett religiöst inslag och således har den sökande eller dennes vårdnadshavare inte haft möjlighet att be skolan genomföra specialarrangemang, såsom att göra det möjligt för den sökande att avlägsna sig under det religiösa inslaget. Vid bedömningen av ärendet ska det dessutom beaktas att framträdandet på basis av den framlagda utredningen inte har placerats i början eller slutet av festen och att sökanden har suttit i mitten av bänkraden under evenemanget. Därmed har hen inte heller utan att väcka uppmärksamhet haft möjlighet att avlägsna sig från evenemanget under framträdandet. Under dessa förhållanden bedömer nämnden att sökanden på basis av sin övertygelse har behandlats mindre fördelaktigt än andra skulle behandlas i en jämförbar situation. I ärendet uppstår således en presumtion om direkt diskriminering.

Svaranden har inte utrett att förfarandet skulle ha grundat sig på lagen på det sätt som avses i 11 § 1 mom. i diskrimineringslagen. Eftersom ärendet gäller utövning av offentlig makt och erhållande av utbildning kan särbehandling inte berättigas på de grunder som avses paragrafens 2 mom. Svaranden har

således inte kunnat upphäva presumtionen om diskriminering i ärendet. Svarandekommunens skola ska således anses direkt ha diskriminerat sökanden på grund av övertygelse när den ordnat ett religiöst inslag, dvs. en julfest där Svarven om julmorgonen framfördes utan att på förhand informera och erbjuda sökanden en faktisk möjlighet att avlägsna sig under framträdandet.

Den sökande har i sin utredning till nämnden också hänvisat till högstadiets förfarande på våren 2025. Sökanden har till denna del inte uttryckligen framfört att hen blivit diskriminerad. För tydlighetens skull konstaterar nämnden att det på basis av sökandens utredning inte till denna del uppstår någon presumtion om diskriminering av sökanden.

Försummelse av skyldigheten att främja likabehandling

Sökanden har framfört att svarandestaden även mer allmänt förfarit bristfälligt när den gett anvisningar om religiösa inslag på skolornas fester. Nämnden har ansett det motiverat att bedöma om svarandestaden försummat sin skyldighet att främja likabehandling särskilt till den del den gett anvisningar om ordnande av fester och informerandet om dem samt säkerställt att dessa anvisningar verkställs. Nämnden har för att utreda ärendet bett svarandestaden om en utredning av hurdana anvisningar den gett skolorna vad gäller kommunikationen om festernas innehåll, inkluderandet av religiösa inslag i festerna samt eventuella specialarrangemang under festerna till följd av detta.

Svarandestaden har framfört att den upprepade gånger gett skolorna anvisningar om praxisen vid ordnandet av fester. Svarandestaden har konstaterat att Utbildningsstyrelsens uppdaterade anvisning av den 19 september 2022 utgör en central anvisning som gäller dessa omständigheter och vilken även behandlats i detta beslut. Enligt svarandestaden har anvisningen behandlats en gång 2022 i ledningsgruppen för den finskspråkiga grundläggande utbildningen och på rektorsinfo. Svarandestaden har också lämnat in en anvisning från den 7 juni 2024, som den uppger sig ha skickat till skolorna åtminstone den 22 maj 2025 före vårens vårfest. Staden har berättat att sektionscheferna behandlat anvisningen tillsammans med rektorerna i sitt område och att rektorerna även efter detta haft möjlighet att kontakta sektionscheferna eller den sektionschef som utarbetat anvisningen för att få instruktioner i enskilda fall. Svarandestaden har vidare konstaterat att den skickat beslutet av nämnden för fostran och lärande i sökandens vårdnadshavares ärende XX.XX.2024 för rektorernas kännedom och information och i detta sammanhang påmint om Utbildningsstyrelsens anvisning från den 19 september 2022.

Nämnden anser att Utbildningsstyrelsens uppdaterade anvisning från den 19 september 2022, vad som konstaterats i beslutet av svarandestadens nämnd för fostran och lärande samt svarandestadens anvisning från den 7 juni 2024 i och för sig tolkade enligt ordalydelsen är ägnade att garantera ett jämlikt bemötande till den del det här är fråga om inkluderandet av religiösa inslag i skolans gemensamma fester, informerandet om detta samt genomförandet av

specialarrangemang. I Utbildningsstyrelsens anvisning eller nämndens beslut har man inte uttryckligen tagit ställning till förhands-övning av religiösa inslag som tas med på gemensamma fester, och de kan således inte garantera en jämlik behandling i detta avseende. Svarande-stadens anvisning från den 7 juni 2024 innehåller en uppmaning om att i samband med övning och genomförandet av en fest beakta att man inte behöver agera mot sin övertygelse, och som exempel nämns att sjunga sommarsalmen eller lära sig psalmens ord. Anvisningen innehåller dock inga noggrannare anvisningar om förfarandena för kommunikation eller specialarrangemang.

Nämnden konstaterar att svarandestaden såsom ovan sägs har gett skolorna utbildning och anvisningar om ordnandet av gemensamma fester, fastän anvisningarna om förhandsövning av religiösa inslag varit knappa. Vid bedömningen av ärendet ska det också beaktas att man i svarandestadens skolor trots detta upprepade gånger har förfarit avvikande från anvisningarna i detta ansökningsärende och ärendet YVTLTK/XXXB/2024, så att nämnden har bedömt att det i förfarandet varit fråga om diskriminering på grund av övertygelse. Nämnden anser att svarandestaden har försummat sin skyldighet att främja likabehandling då den inte i tillräcklig utsträckning har försäkrat sig om att skolorna tillämpar givna anvisningar så att det vid anordnandet av gemensamma fester också garanteras jämlikhet för andra elever än de som hör till det evangelisk-lutherska religionssamfundet.

Nämnden förordnar att svarandestaden ska vidta sådana effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga åtgärder som den anser nödvändiga för att säkerställa att man vid anordnandet av gemensamma fester i skolorna mer systematiskt än tidigare, även i ljuset av de omständigheter som presenteras i detta beslut, beaktar hur skolornas gemensamma fester påverkar likabehandlingen av elever som till sin övertygelse hör till något annat än det evangelisk-lutherska religionssamfundet. Då svarandestaden bäst känner sin verksamhetsmiljö har den prövningsrätt i valet av de mest ändamålsenliga metoderna.

Föreläggande av vite

Nämnden har förbjudit upprepade diskriminering i den utbildning som ordnas av svarandestaden, dvs. förbjudit att gemensamma fester ordnas på ett sätt som leder till att sökanden diskrimineras på grund av övertygelse. Förbudsbeslutet gäller också övningar inför en fest. För tydlighetens skull konstaterar nämnden att förbudet gäller svarandestaden särskilt till den del det är fråga om att avsluta det diskriminerande förfarandet i den sökandes nuvarande högstadieskola, men också till den del det är fråga om en annan läroanstalt som svarandestaden upprätthåller och där den sökande eventuellt kommer att studera i framtiden.

Sökanden har krävt att vite föreläggs för att förstärka diskriminerings- och jämställdhetsnämndens beslut. Sökanden har framfört att vårdnadshavaren redan i flera år fört en diskussion med svaranden om hur man enligt vårdnadshavarens tolkning borde kommunicera om religiösa inslag som inkluderas i skolornas gemensamma fester. Enligt sökanden har svaranden

förhållit sig likgiltig till att följa de regler som styr verksamheten och kommer inte på eget initiativ utan vite att ändra sin verksamhet så att den är förenlig med bestämmelserna.

Nämnden konstaterar att man utifrån svarandens utredning inte kan försäkra sig om vilken som är svarandens uppfattning om de skyldigheter som ska beaktas vid ordnandet av gemensamma fester i skolorna för att garantera att elever med olika övertygelser behandlas jämlikt. Svaranden har i sin utredning till nämnden likaså ansett att det inte är nödvändigt att informera om religiösa inslag som finns med på gemensamma fester. Svaranden har till exempel skickat sina uppdaterade anvisningar av den 7 juni 2024 till skolorna, där skolorna instrueras att beakta elevernas rätt att inte agera i strid med sin övertygelse både under övningar och under festen och att på förhand informera hemmen till exempel om var i festprogrammet sommar-psalmen framförs, oberoende av om elevens vårdnadshavare deltar i festen eller inte.

Vid bedömningen av om vite ska föreläggas ska man dessutom beakta tryggheten av barnets bästa och barnets rättigheter samt att den diskriminering som sökanden utsatts för enligt detta beslut till sin natur varit fortlöpande. Nämnden anser att det enbart utifrån det att sökandens högstadium på våren 2025 informerat om att sommarpsalmen ingår i vårfesten och reserverat möjlighet till specialarrangemang, inte går att försäkra sig om att diskrimineringen mot sökanden inte riskerar att fortsätta.

Med tanke på ovan nämnda omständigheter anser nämnden att det är motiverat att förstärka förbudet mot diskriminering av sökanden på grund av övertygelse på en gemensam högstadiefest i svarandestadens högstadium med ett vite på 10 000 euro. Förbudsbeslutet ska iakttas senast inom två veckor från delfåendet av detta beslut.

Enligt 13 § 4 mom. i lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (1327/2014) ska nämndens beslut om förbud iakttas även om ändring söks, om inte förvaltningsdomstolen bestämmer något annat.

Rekommendation om gottgörelse

Sökanden har bitt nämnden rekommendera att svaranden betalar gottgörelse till sökanden.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden kan enligt 20 § 3 mom. i diskrimineringslagen rekommendera att gottgörelse betalas till den som blivit utsatt för diskriminering. Enligt 24 § 1 mom. i diskrimineringslagen ska gottgörelsen vara rättvis i förhållande till hur allvarlig gärningen är. Gärningens allvarlighetsgrad bedöms med beaktande av förseelsens art, omfattning och varaktighet.

Enligt förarbetena till diskrimineringslagen påverkar förseelsens art, omfattning och varaktighet gottgörelsens belopp så att ju allvarligare och ju lång-varigare rättskränkning det är fråga om, desto större ska den utdömda gottgörelsen bli. Förseelsens allvar bedöms utifrån objektiva kriterier och inte

enbart utifrån den kränkta subjektiva erfarenhet. Vid bedömningen av diskrimineringens art och omfattning kan man till exempel fästa uppmärksamhet vid vilka och hur allvarliga följder diskrimineringen har fått för den kränkta, om diskrimineringen har varit medveten och om diskrimineringen har grundat sig på flera diskrimineringsgrunder. I regeringens proposition betonas proportionalitet som en princip som styr bedömningen av gottgörelsens belopp. (RP 19/2014 rd, s. 90)

Enligt vad som framförts ovan i detta beslut har det ordnats en vårfest i svarandestaden lågstadium 2024 och en julfest i högstadiet på så sätt att sökanden utsatts för diskriminering på grund av övertygelse. Vid bedömningen av konsekvenserna för den sökande ska man beakta den sårbarhet som den sökandes unga ålder medför och bristen på egna påverknings-möjligheter. Det diskriminerande förfarandets allvar framhävs av att förfarandet varit upprepat samt av att svarandestaden och de aktuella skolorna enligt 5 och 6 § i diskrimineringslagen är skyldiga att främja likabehandling, enligt 22 § i grundlagen skyldig att trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt skyldig att följa Utbildningsstyrelsens anvisningar under gemensamma fester.

Med beaktande av de konstaterade omständigheterna som helhet rekommenderar nämnden att svaranden betalar sökanden en gottgörelse på 2 500 euro, som till sitt belopp ska anses vara rättvis i förhållande till hur allvarlig gärningen är.

Slutsats

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden lämnar ansökan utan prövning till den del den gäller diskriminering som riktats mot sökanden före den 19 december 2022.

Nämnden avslår ansökan till den del det är fråga om vårfesten i lågstadiet 2023.

Nämnden anser att sökanden utsatts för direkt diskriminering på grund av övertygelse till den del det är fråga om vårfesten i slutet av vårterminen 2024 i svarandestadens lågstadium samt julfesten i slutet av höstterminen 2024 i svarandestadens högstadium. Nämnden förbjuder upprepad diskriminering.

Nämnden anser att svaranden har försummat sin skyldighet att främja likabehandling.

Nämnden förstärker sitt förbudsbeslut med ett vite på 10 000 euro. Beslutet ska iakttas senast inom två veckor från delfåendet av beslutet.

Nämnden rekommenderar att svaranden betalar en gottgörelse på 2 500 euro till sökanden.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens beslut

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden beslutade att godkänna föredragandens förslag.

Tillämpade rättsnormer

De som nämns i motiveringarna samt
Diskrimineringslagen (1325/2014) 20 §
Viteslagen (1113/1990) 4, 6 och 8 §

Ändringssökande

I nämndens rekommendation om gottgörelse till sökanden kan ändring inte sökas.

I övrigt kan ändring i beslutet sökas hos förvaltningsdomstolen. Besväransvisning bifogas.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens sammansättning

Ärendet har avgjorts av Outi Anttila (ordförande), Maria Rantamäki (röst.), Pauli Rautiainen och Kimmo Rilasmaa (röst.). Föredragande Sanni Strandén.

När ärendet avgjordes förrättades omröstning. Röstningsutlåtandena (2 st.) bifogas detta beslut.

Omröstningsutlåtande av medlem Maria Rantamäki

Jag samtycker med majoriteten av diskriminerings- och jämställdhetsnämnden i huvudsaken och att staden ska föreläggas vite för att förstärka den verksamhetsskyldighet som specificeras i beslutet.

Jag samtycker inte med majoriteten i nämnden om huruvida nämnden kunnat rekommendera svaranden att betala sökanden en större gottgörelse än vad sökanden kräver utan att svaranden har beretts tillfälle att bli hörd om denna möjlighet. På grund av kränkning av principen om hörande kan nämnden i detta ärende inte rekommendera en större gottgörelse än vad sökanden har krävt. Jag anser att nämnden borde ha rekommenderat att svaranden betalar sökanden en gottgörelse på högst 1 000 euro som sökanden krävt.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden kan enligt 20 § 3 mom. i diskrimineringslagen rekommendera att gottgörelse betalas till den som utsatts för diskriminering eller repressalier. Enligt regeringens proposition om bestämmelsen kan nämnden i sin rekommendation också uttala sig om det belopp för gottgörelse som den anser vara lämpligt. I rekommendationen är det inte fråga om ett verkställbart förvaltningsbeslut och det är inte möjligt att förstärka det med vite. Det går inte heller att söka ändring i nämndens rekommendation. Om nämndens rekommendation inte iakttas, ska den som blivit utsatt för diskriminering eller repressalier yrka på gottgörelse i tingsrätten (RP 148/2022 rd, s. 73). Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden är således inte bunden till det belopp för gottgörelse som sökanden föreslår och inte heller till huruvida den sökande som utsatts för diskriminering eller repressalier kräver gottgörelse eller inte.

På nämndens förfarande tillämpas förvaltningslagen, om det inte i lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, diskrimineringslagen eller jämställdhetslagen föreskrivs något annat om förfarandet (12 § i lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden). De nämnda lagarna innehåller inga undantag från principen om hörande enligt 34 § i förvaltningslagen. Enligt 34 § 1 mom. i förvaltningslagen ska en part innan ärendet avgörs ges tillfälle att framföra sin åsikt om ärendet och avge sin förklaring med anledning av sådana yrkanden och sådan utredning som kan inverka på hur ärendet kommer att avgöras. I förarbetet till paragrafen konstateras att rätten att bli hörd primärt gäller alla sådana ärenden där det kan anses ligga i en parts intresse att lägga fram utredning (RP 72/2002 rd, s. 96). Rätten att bli hörd i egen sak är enligt 21 § 2 mom. i grundlagen dessutom en av de centrala rättsskyddsprinciperna i förvaltningen.

Jag konstaterar att nämnden har getts behörighet att ge rekommendationer om gottgörelse för att främja rättsskyddet och för att säkerställa att nämnden utnyttjas fullt ut som ett rättsskyddsorgan med låg tröskel (RP 148/2022 rd, s. 37). Syftet är således att nämndens rekommendationer om gottgörelse följs och att gottgörelserna enligt rekommendationerna betalas. Dessutom bör man beakta att nämndens rekommendation kan ha betydelse i en situation där domstolen överväger gottgörelsens belopp i ett eventuellt tvistemål som gäller diskrimineringslagen i samma ärende (RP 148/2022 rd, s. 36). Rekommendationen kan också beaktas när domstolen överväger att jämka rättegångs-kostnaderna i ett ärende som gäller gottgörelse. (se RP 201/2022 rd, s. 27 och RP 107/1998 rd, s. 20–21). Även om nämndens rekommendation om gottgörelse inte är verkställbar, är nämndens rekommendation om gottgörelse ändå ett negativt avgörande ur

svarandens synvinkel. Det kan på ovan beskrivna sätt också ha faktisk betydelse för såväl sökanden som svaranden. Det är klart att det inte ligger i sökandens intresse att bli rekommenderad att betala gottgörelse till sökanden. Svaranden har således ett klart intresse av att ge en utredning i ärendet som gäller gottgörelse.

I svarsbegäran som nämnden skickat till svaranden har det inte framförts att nämnden kan rekommendera att gottgörelse betalas oberoende av om sökanden har krävt gottgörelse. I svarsbegäran har det inte heller framförts att nämnden inte är bunden till det belopp som sökanden kräver, utan att svaranden kan bedöma att den ändamålsenliga gottgörelsen är större än vad sökanden kräver. Eftersom nämnden inte har informerat svaranden om dessa omständigheter, har svaranden endast kunnat förbereda sig på att rekommendera en gottgörelse på högst 1 000 euro. Att nämnden rekommenderar svaranden att betala en större gottgörelse än vad som yrkats, utan att svaranden har getts tillfälle att yttra sig om denna omständighet, är ett överraskande slutresultat för svaranden. Det kan hända att sökanden har låtit bli att uttala sig närmare om de omständigheter som påverkar gottgörelsens belopp, eftersom den inte har varit medveten om nämndens ovan nämnda praxis. Rekommenderandet av en gottgörelse som är större än sökandens yrkande strider således mot svarandens berättigade förväntningar. Det är inte förenligt med principerna för god förvaltning och förvaltningslagen att inte höra svaranden och att överraska denne med beslutets innehåll.

Rekommendationen om betalning av gottgörelse är slutgiltig, eftersom den inte får överklagas. Därför är det ännu viktigare att höra svaranden på behörigt sätt. Det är betydelselöst i detta sammanhang att nämndens gottgörelsebeslut endast är en rekommendation med beaktande av rekommendationens betydelse för parterna och att det klart är fråga om ett sådant ärende där svaranden har intresse av att bli hörd.

Således beslutar jag att nämnden på grund av kränkning av principen om hörande inte kan rekommendera att svaranden betalar en större gottgörelse än 1 000 euro till sökanden.

Som skyldig att uttala sig om gottgörelsebeloppet med anledning av omröstningens slutresultat meddelar jag att jag samtycker med majoriteten av nämnden.

Omröstningsutlåtande av medlem Kimmo Rillasmaa

Min meningsskiljaktighet gäller huruvida det har uppstått en presumtion om diskriminering av den sökande på grund av att svarandestaden skulle ha försummat sin skyldighet att främja likabehandling. Jag är också av annan mening om det vite på 10 000 euro som förelagts svaranden och den gottgörelse på 2 500 euro som ska betalas till den sökande. Jag håller inte med om dessa slutsatser och avslår därför ansökan till denna del. För tydlighetens skull håller jag med majoriteten av nämnden om till vilka delar ansökan ska lämnas utan prövning.

Jag motiverar mitt omröstningsutlåtande på följande sätt. Grundlagsutskottet behandlade i sitt betänkande 2014 (GrUB 2/2014 rd) hur religions- och samvetsfriheten ska beaktas vid skolevenemang med tanke på grundlagen och internationella människorättskonventioner. I betänkandet ansåg grundlagsutskottet att det inte fanns anledning att ändra den tidigare ståndpunkten var gäller skolornas traditionella fester, enligt vilket en enskild psalm inte gör en tillställning till religionsutövning. Enligt betänkandet följer inte grundlagen eller praxisen vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna kravet på att alla religiösa inslag ska tas bort från skolans verksamhet, och att undvika sådana inslag främjar inte religiös tolerans.

Den stora avdelningen vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ansåg i sitt avgörande av den 18 mars 2011 (CASE OF LAUTSI AND OTHERS v. ITALY 18.3.2011) att krucifix som hållits framme i klassrummen i den italienska statens skolor inte begränsar barnens religionsfrihet. Enligt motiveringen till avgörandet hade det i fallet inte framförts bevis på att framhållandet av religiösa symboler kunde ha påverkat eleverna när de bildade sig sina religionsuppfattningar. Krucifixet bedömdes endast vara en passiv symbol.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har i sitt avgörande i oktober 2024 (YVTLTK XX/2023) ansett att en konsert i skolan under skoldagen våren 2023 som framfördes av en artist som är känd för att vara missionär och framförare av andlig musik på ett ostridigt sätt måste anses vara ett evenemang för utövande av kristendomen. Nämnden ansåg att presumtionen om diskriminering hade uppstått och svaranden hade inte upphävt den på de grunder som nämnden framförde. Dessutom ansåg nämnden att skolan hade försummat sin skyldighet att främja likabehandling till den del den i meddelandet hade låtit bli att nämna att det var fråga om en församlingskör och att evenemanget hade marknadsförts som församlingens verksamhet. Nämnden hade som sin slutsats konstaterat att sökanden hade utsatts för direkt diskriminering på grund av religion och övertygelse med anledning av förfarandet vid svarandens läroanstalt samt förbjudit svaranden att upprepa diskrimineringen och rekommenderat att svaranden betalar sökanden en gottgörelse på 1 500 euro.

Med beaktande av det ovan nämnda anser jag att varken sommarsalmen som inkluderats i lågstadiets vårfest 2024 eller stycket Sparven om julmorgonen som inkluderats i högstadiets julfest 2024 bildar någon presumtion om diskriminering mot sökanden. Sommarsalmen är en väsentlig del av det finländska kulturarvet och den sökande har inte behövt informeras separat om framförandet av den eller av stycket Sparven om julmorgonen. Fallet som behandlas skiljer sig från nämndens tidigare avgörande särskilt till den del att det sistnämnda inte gällde en enskild psalm eller ett

musikstycke som etablerat hör till det finländska kulturarvet, utan det var fråga om en hel konsert med gospelmusik och presentation av församlingens verksamhet.

Åläggandet av svaranden att betala gottgörelse till sökanden samt föreläggandet av vite skulle också sända fel budskap till den del det är motiverat att erbjuda eleverna möjlighet att ta del av kulturarvet i sitt eget land. I det rådande försvagade ekonomiska läget i kommunerna utsätts även skolorna för spartryck. Att ge skolorna extra uppgifter för att utesluta informationsansvar på förhand och olika diskrimineringspåståenden skulle kräva onödiga resurser som är borta från skolornas pedagogiska och kulturella kärnuppgift.